

УДК 343.9

О.В. ОЛШЕВСЬКИЙ, канд. юрид. наук,
Харківський національний університет внутріш-
ніх справ

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА ЯК СУБ'ЄКТ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ

Ключові слова: Православна Церква, суб'єкт,
протидія злочинності, профілактика злочинів

Церква і релігійні організації в Україні, відповідно до ст.35 Конституції України, відокремлені від держави і жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова. З іншої сторони, кожен має право на свободу світогляду і віросповідання, що включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність [1]. В сьогоденній Україні рідко яка велика подія проходить без участі священнослужителів.

Кількість українців, які визнають себе віруючими, за останні 10 років збільшилась на 13 % – з 58 % до 71 %. Кількість тих, хто регулярно відвідує храм, тобто не менше одного разу на тиждень, складає 15,7 %, раз на місяць – 20,8 %, при цьому 50,4 % відвідують храм на релігійні свята. До православних себе відносять 68% віруючих українців, до греко-католиків – 7,6 %, до євангельських християн (протестантів) – 2 %. При цьому майже 7 % вважають себе «просто християнами», а 13 % не віднесли себе ні до жодної конфесії або релігії, проте заявили, що є віруючими. Важливим є те, що 56 % опитаних визнають моральний авторитет церкви як громадського інституту [2, с.2].

За результатами опитування, проведеного Центром Разумкова, станом на квітень 2011 року, 71 % опитаних на території України висловились, що довіряють церкві. На запитання про довіру священнослужителям, яке було

поставлене ще в 2006 році, позитивно висловилося 65,6 % респондентів [3].

Таким чином, приведена вище статистика свідчить про достатньо великий авторитет та вагому роль церкви як суспільного інституту, а також високий рівень віросповідання українцями саме православ'я, що, безумовно, є історичним фактом.

Відверто кажучи, місце та роль церкви у процесах протидії злочинності та профілактики злочинів залишились поза увагою науковців. Дослідники кримінологічних проблем торкалися цих питань лише загальною, перераховуючи або іншим чином окреслюючи їх. Тому, зважаючи на вищевикладене, ставимо за мету необхідним звернутися до з'ясування питання ідентифікації Православної Церкви як суб'єкта протидії злочинності та профілактики злочинів.

Під суб'єктом протидії злочинності О.М. Бандурка та О.М. Литвинов розуміють будь-яке системне утворення, що існує в рамках єдиної системи протидії злочинності і реалізовує в даній сфері одне з завдань: визначення основних напрямків, завдань, форм і методів діяльності; здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення; виявлення криміногенних факторів; реалізація заходів з протидії злочинності [4, с.83].

В російській кримінології найбільш розповсюдженим є поділ суб'єктів профілактики на три основні групи:

1) суб'єкти загальносоціальної профілактики, які займаються переважно керівництвом або координацією діяльності з попередження злочинів – федеральні, регіональні та місцеві органи влади та самоуправління, міністерства, партії, профспілки, церква, інші громадські формування;

2) суб'єкти спеціально-кримінологічної профілактики, які здійснюють її під час виконання своїх контрольних та правоохоронних функцій – суд, прокуратура, органи внутрішніх справ, органи позавідомчого контролю, приватні підприємства охорони, добровільні відділи охорони правопорядку;

3) суб'єкти, які здійснюють індивідуальну профілактику – сім'я, трудові та навчальні

колективи, об'єднання громадян або органи громадської самодіяльності, співробітники державних правоохоронних органів, працівники інших державних установ [5, с.184–185].

Таким чином, за наведеним підходом, Православну Церкву слід відносити до суб'єктів загальносоціальної профілактики та протидії злочинності, а її священнослужителів – до суб'єктів, які здійснюють дану діяльність індивідуально.

Звернемося до ознак, властивостей та особливостей суб'єкта протидії злочинності взагалі для того, щоб трохи згодом перейти до безпосереднього предмету дослідження. Названий суб'єкт повністю відповідає всім ознакам системного утворення. По-перше, він завжди складається з певних елементів – структурних підрозділів і співробітників; по-друге, ці елементи зв'язані між собою певним чином, що обумовлено штатною і організаційною структурою; по-третє, кожний суб'єкт за наявності багатьох спільних з іншими ознак є строго індивідуальним [4, с.83–84].

Відповідно до виділених ознак, спробуємо охарактеризувати Православну Церкву як суб'єкта протидії злочинності. По-перше, відповідно до ст.2 Глави 1 Уставу Руської Православної Церкви, вона складається з наступних канонічних структурних підрозділів: Автономні і Самокеровані Церкви, Екзархати, Митрополії округу, епархії, Синодальні установи, благочиння, парафії, монастирі, братерства, сестринства, духовні навчальні заклади, місії, представництва і подвір'я [6].

Для більшої ясності та прив'язання даного дослідження до України зазначимо, що згідно зі статтями 5 та 6 Глави 1 Статуту про управління Української Православної Церкви (далі – Статут), остання є самокерованою частиною Руської Православної Церкви та містить такі установи: Київська Митрополія Української Православної Церкви, синодальні установи, управління епархій, парафії, монастирі, духовні навчальні заклади, місії, братства і сестринства [7].

За даними Державного комітету України у справах національностей та релігій на поча-

ток 2010 року, до складу Української Православної Церкви (найчисельнішої за його дослідженням) входило 11790 громад, 179 монастирів із 4626 ченцями і черниціями, 13 місій, 34 братства, 20 духовних навчальних закладів (у них 4234 слухачів), 9518 священнослужителів (священників і дияконів), 4256 недільних шкіл і 108 періодичних видань [8].

З наведених уставних документів та державних статистичних даних видно чітко побудовану ієрархічну систему з достатньо великою чисельністю структурних підрозділів та служителів, яка з року в рік продовжує зростати.

По-друге, Православна Церква має свої органи влади та управління, а саме в Українській Православній Церкві – Собор Української Православної Церкви, Собор єпископів Української Православної Церкви та Священний Синод Української Православної Церкви на чолі з Митрополитом Київським і всієї України (ст.2. Глави 1 Статуту). Названі є вищими органами церковної влади з відповідними повноваженнями та порядком діяльності. Крім того, управління ще здійснюється епархіальними та парафіяльними органами.

Значна частина Статуту про управління Української Православної Церкви присвячена саме питанням влади та управління, аналіз яких дозволяє зробити висновок про високий ступінь їх системності та організованості.

По-третє, Українська Православна Церква має свою судову систему, яка, відповідно до її Уставу складається з:

- Собор єпископів – церковний суд вищої інстанції (ст.8 Глави 3 Статуту);
- Священний Синод – апеляційний церковний суд щодо епархіальних судів (ст.11 Глави 4 Статуту);
- Єпархіальні ради є компетентними, щоб судити у справах по звинуваченню кліриків і мирян у неправославній вірі, у порушеннях канонічних і моральних норм, а також щодо проблем церковного шлюбу і розлучення, суперечок між духовенством і парафіяльними службовими особами, щодо всіх інших питань, які стосуються церковного правопорядку (ст.51 Глави 7.Б. Статуту).

Існування та діяльність такої судової системи є, безумовно, стримуючим фактором аморальних, недуховних вчинків віруючого населення України.

По-четверте, Українська Православна Церква здійснює свою діяльність у таких напрямках:

а) звершення богослужінь, здійснення таїнств, обрядів, хресних ходів та церемоній;

б) місіонерська діяльність;

в) подвижницька діяльність (монастирі, скити та ін.);

г) поширення своїх переконань у суспільстві безпосередньо, або через засоби масової інформації (газети, журнали, релігійну літературу, теле- і радіопроекти та інші форми поширення масової інформації, у тому числі й власні);

д) справи милосердя та добродійності;

е) релігійна освіта та виховання;

є) паломництво;

ж) будівництво нових храмів, інших споруд (церковно-адміністративні споруди, будівлі духовних навчальних закладів, монастирські житлові та господарські приміщення, споруди церковних закладів, підприємств тощо), турбота про реставрацію старих храмів, нагляд за станом архітектурних пам'яток та церковних старожитностей;

з) інша діяльність, яка відповідає правилам і традиціям Української Православної Церкви (ст.7 Глави 1 Статуту).

На жаль, допустимий об'єм статті ніяк не зможе вмістити характеристику та бездонне значення названих напрямів діяльності церкви з належними їм завданнями, формами і методами, які окремо і в сукупності вкладають неоціненний внесок у протидію злочинності та профілактику злочинів у всьому світі.

Світський напрямок цієї роботи не дозволяє описувати чудеса милості Божої, які відбуваються в Православ'ї, а тому, з урахуванням скудних можливостей виразити через слово найтонші духовні й душевні складові людини, спробуємо привести декілька прикладів зовнішньої сторони практики протидії злочинності та профілактики злочинів церквою. Так, за рукоприкладство (побої) чолові-

ком своєї дружини духовний батюшка (священик, який духовно окормляє) накладає на нього епітимію¹ у вигляді позбавлення його Причастя² на термін 6 місяців. Важко досягнути нецерковній людині ступінь тяжкості такого «покарання», яке для віруючого є важким тягарем і, водночас, гіркими, але найціннішими ліками його душі.

Звертаємо увагу, що поданий приклад є суворо індивідуальним, оскільки людина буває наскільки убита своїм гріхом (в юридичному розумінні правопорушеннями та злочинами), що їй не епітимію слід давати, а підтримувати, утішати і переконати, що Господь простить.

Наведемо інший приклад, що свідчить про роботу у напрямку усунення причин та умов злочинності. З благословення керуючого Волинською єпархією митрополита Луцького і Волинського Ніфонта створено православне братство тверезості імені святого праведного Іоанна Кронштадтського, метою діяльності якого є духовна та тілесна допомога у боротьбі з алкогольною залежністю, підтримка у веденні тверезого способу життя та направлення православного християнина до духовного зростання. Подібні братерства та сестринства діють і на інших територіях колишнього Радянського Союзу, і не лише у боротьбі з алкоголізмом, п'янством, а й наркоманією, комп'ютерною ігровою залежністю, сексуальними розладами тощо. При цьому, молитва і піст, утримання і покаяння – способи боротьби, на які благословляє Православна Церква тих, хто вирішили порвати зі страстями. А останні, у юридичному розумінні – причини та умови, які сприяють вчиненню злочинів.

¹ Духовно-виправний захід, що направлений на виправлення людини, засіб допомоги тому, хто має покаяння в боротьбі з гріхом.

² Найвеличніше таїнство Православної Церкви, в якому віруючий під видом хліба і вина вкушає (причащається) Самого Тіла і Крові Господа нашого Ісуса Христа для залишення гріхів і в Життя Вічне.

Сім'я завжди була, є і буде основою будь-якої держави, а тому її розлад неминуче тягне за собою падіння країни. З благословення Блаженнішого Володимира, митрополита Київського і всієї України, Предстоятеля Української Православної Церкви в 2003 році сформовано суспільний рух «За життя», пізніше перейменованого в православний рух «Спаси и сохрани», мета якого збереження сім'ї, спасіння життя ненароджених дітей, відродження традиційних сімейних цінностей як основи щастя та благополуччя суспільства.

Недостатньо вказати людині, що цього робити не можна, їй потрібно надати альтернативи поведінки, показати інший досвід добропорядності і чеснот. Тому, особливо для молоді, церквою організуються заходи на зразок літніх таборів для дітей, надання волонтерами допомоги літнім людям та дитячим будинкам, хворим (сестри милосердя, збір коштів та донорство), катехизаторські або навчальні курси, психологічна допомога та багато іншого. Іншими словами, церква займається вихованням – тим, про що забула молода українська держава та її правителі.

Таким чином, представлена робота є лише спробою дослідити питання визначення Православної Церкви як суб'єкта протидії злочинності та профілактики злочинів, звернути увагу на високе її значення, на те, що по скромності залишається для багатьох невідомим. Проте, як написано в Євангеліє від Матвія 5. 14-16, «Вы – свет мира. Не может укрыться город, стоящий на верху горы. И, зажегши свечу, не ставят ее под сосудом, но на подсвечник, и светит всем в доме. Так да светит свет ваш пред людьми, чтобы они видели ваши добрые дела и прославляли Отца вашего небесного» [9].

З наведеного вище можна зробити такі висновки:

1) Православну Церкву слід відносити до суб'єктів загальносоціальної профілактики та протидії злочинності, а її священнослужителів – суб'єктів, які здійснюють дану діяльність індивідуально;

2) будь-який суб'єкт протидії злочинності по відношенню до держави виступає як під-

система, проте, церква, на відміну від них, є самостійною і взаємодіє з державою за принципом так званої «симфонії відносин»;

3) установчі документи та державні статистичні дані свідчать про чітко побудовану ієрархічну структуру з достатньо великою чисельністю структурних підрозділів та служителів із стійкою тенденцією до зростання;

4) значна частина Статуту про управління Української Православної Церкви присвячена саме питанням влади та управління, що свідчить про високий ступінь їх системності та організованості;

5) існування та діяльність церковної судової системи є ще одним стримуючим фактором аморальних, недуховних вчинків віруючого населення України, іншими словами профілактики злочинів;

6) зовнішня сторона діяльності Православної Церкви представлена широким набором характерних лише їй напрямків, завдань, форм, методів і способів протидії злочинності та, в більшій мірі, профілактики злочинів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.
2. Число верующих украинцев за десятилетие увеличилось / Богослов. Ру // Мир. – 2011. – 22 февраля. – № 7 (292). – С. 2.
3. Соціологічне опитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uceps.org/ukr/poll.php?poll_id=83.
4. Бандурка О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов. – Х. : ХНУВС, 2011. – 308 с.
5. Криминология : учебник / под ред. В. Н. Бурлакова, Н. М. Кропачева. – СПб. : Санкт-Петербургск. гос. ун-т, 2002. – 432 с.
6. Устав Русской Православной Церкви [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.patriarchia.ru/db/text/133115.html>.

7. Статут про управління Української Православної Церкви [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://orthodox.org.ua/uk/node/2485>.

8. Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-конфесійних відносин в Україні // Державний комітет України у справах національностей і релігій (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.scnm.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=134294&cat_id=45925&search_p

aram=%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%B2&searchForum=1&searchDocarch=1&searchPublishing=1.

9. Новый Завет Господа нашего Иисуса Христа / По благословию блаженнейшего Владимира, Митрополита Киевского и всея Украины, священноархимандрита Свято-Успенской Почаевской Лавры. – Почаев : Свято-Успенская Почаевская Лавра, 2008. – 1216 с.

Олішевський О. В. Православна Церква як суб'єкт протидії злочинності та профілактики злочинів / О. В. Олішевський // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 565–569 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11oovtpz.pdf>

Ідентифіковано та охарактеризовано Православну Церкву як суб'єкта загальносоціальної протидії злочинності та профілактики злочинів, а її священнослужителів – суб'єктів, які здійснюють дану діяльність індивідуально.

Олишевский А.В. Православная Церковь как субъект противодействия преступности и профилактики преступлений

Идентифицированы и охарактеризованы Православная Церковь как субъект общесоциального противодействия преступности и профилактики преступлений, а ее священнослужители – субъекты, которые осуществляют данную деятельность индивидуально.

Olishevskiy O.V. Orthodox Church as a Subject of Counteracting Criminality and Preventing Crimes

Orthodox Church as a social subject of counteracting criminality and preventing crimes, and its clergymen as subjects who carry out this activity individually are identified and characterized.